

“El 47% de les percepcions econòmiques que va tenir Estat Català van arribar dels catalans de Cuba”

—Molt poca vigència és...

—Sí... Es va elaborar per al moment en què Catalunya esdevingués independent i Macià va proclamar la República el 14 d'abril del 1931: tàcitamet, per tant, aleshores va estar vigent. Durant aquells tres dies. És un fet històric si més no interessant...

—Però el president Macià es va fer enrere.

—Sí. I quan Macià va acceptar l'autonomia enlloc de la independència, va rebre el rebuig dels catalans de Cuba i d'Amèrica en general. Al llibre queda explicat com va anar evolucionant aquest conflicte. Aleshores les comunicacions eren molt dolentes: la falta de fluidesa va empitjorar la situació. I hi va haver un moment en què van rebutjar Macià, li van demanar que tornés la bandera estelada que li havien donat, li van treure els honors que li havien atorgat i un munt de coses. Però finalment es van adonar que Macià no havia pogut fer cap altra cosa que allò que va fer. I van tancar, durant deu anys, *La Nova Catalunya*, una de les més famoses revistes de la Catalunya exterior, i que dirigia Conangla, perquè estaven desconcertats. Després el mateix Conangla va fer el pròleg per a un llibre sobre Macià i la Constitució. És a dir, hi va haver una reconciliació dels catalans d'Amèrica —i de Conangla, que era un dels seus ideòlegs principals— amb la posició de Macià: van comprendre que una cosa és veure els toros des de l'arena i una altra fer-ho des de la barrera.

—Una darrera qüestió encara, sobre la Constitució: es contemplaven les relacions amb la resta dels Països Catalans?

—D'alguna manera es deixava oberta la porta als que es volguessin federar, horitzontalment, al mateix nivell. Però en aquella època no es parlava encara de Països Catalans, això va ser després, quan es van adonar que tots eren una mateixa cosa.

—Podem parlar de fascinació dels catalanistes envers el procés cubà d'independència?

—Sí. Estaven molt influïts pels esdeveniments que s'hi havien produït, i segurament que establien comparacions. Com després va ser amb Irlanda, també. Mira la mateixa bandera independentista: com ja va explicar molt bé Joan Crexell, en el fet d'afegir el triangle blau i l'estel blanc a les històriques barres vermelles sobre fons groc hi trobem una clara relació amb la bandera cubana. I la Constitució adopta aquesta estelada com a bandera de la República de Catalunya.

—Al vostre llibre expliqueu que ja la participació de catalans a la guerra d'independència cubana va implicar certa “assimilació ideològica”.

—Com que tinc la desgràcia de ser economista [somriu], m'agraden els números, i he fet també un treball estimant els catalans que van participar a la guerra com a mambissos: van ser uns dos-cents. Entre ells, el més destacat fou Josep Miró Argenter, de Sitges: va ser cap de l'estat major d'Antonio Macedo.

—Caram!

—La primera guerra es desenvolupa entre 1868 i 1878. Quan Martínez Campos és enviat a Cuba, signa la pau. Però Macedo protesta. No pot continuar la guerra perquè ja no té suport. I se'n va a Palma Soriano, prop de Santiago de Cuba, per prendre des d'allà un vaixell i deixar l'illa. Però en aquell moment vivia a Palma Soriano Josep Miró Argenter, aquest català que havia lluitat a la tercera guerra carlista i se n'havia anat a Cuba per raons polítiques. Admirava Macedo i va fer per trobar-lo, i enraonar-hi: “General —li va dir—, quan vostè torni a Cuba compti amb mi” —cosa que va succeir. I expliquen —tot això és una anècdota que no sabem si és certa, però, com diuen els italians, *si non è vero è ben trovato*— que un ajudant li va dir a Martínez Campos: “General, ara més que del cubà que se'n va cal cuidar-se del català que es queda”.

Núria Cadenas

La fi de l'imperi espanyol va consumar-se el 3 de juliol del 1898, quan l'esquadra naval de l'almirall Cervera va ser enfonsada sense cap problema pels vaixells nord-americans en un episodi que va deixar el país en un estat de consternació general. La derrota, fins i tot, va donar peu al sorgiment de la Generació del 98, el grup de literats inspirats en aquest desastre per a l'orgull patri. No solament era el declivi d'un imperi, sinó també l'inici d'una frustració general que marcà la consciència col·lectiva d'un país.

La batalla fou desigual. Els cinc vaixells nord-americans situats davant la bocana del port de Santiago de Cuba (on hi havia l'esquadra espanyola) senzillament esperaren que les naus enemigues anassin sortint. Com si fos un joc de fira, enfonsaren o apressaren, d'un en un, quatre creuers i dos destructors espanyols. 283 soldats de l'almirall Cervera moriren en aquest enfrontament, al voltant d'una vintena

Dos-cents catalans, valencians i balears, a la batalla de Santiago

Una entitat històrica vol recuperar la memòria dels qui moriren en el desastrós enfrontament amb l'armada nord-americana de Cuba l'any 1898.

dels quals eren de Catalunya, València o les Illes Balears. Tanmateix, n'hi hagué molts més, de combatents procedents d'aquests territoris.

Un grup d'arqueòlegs dirigit per Francisco Javier Navarro Chueca segueix ara la pista d'aquests soldats i ha aconseguit completar la llista de tots els que participaren en l'acció. En concret, Navarro ha esbrinat el nom, el rang, el lloc d'origen i la destinació final de gairebé 200 militars valencians, catalans i balears que intervingueren en aquesta batalla.

El contingent més nombrós va ser el dels catalans, que aportaren 117 soldats, dels quals moriren en la batalla un total de 10. De valencians n'hi havia 108, dels quals moriren 4; mentre que els balears eren 62, 4 dels quals tampoc no tornarem mai a casa. (D'aquests balears, 21 eren eivissencs o formenters,

i la resta, mallorquins i menorquins.)

Una vegada completada aquesta llista, el proper objectiu dels investigadors és doble. En primer lloc, continuar reunint dades dels soldats, per la qual cosa Navarro fa una crida pública a tothom que tengui notícies de militars morts a la batalla de Santiago a posar-s'hi en contacte (a través del telèfon 657973395). Els investigadors busquen dades, però també documents o fotografies de qualsevol aspecte relacionat amb aquests homes per poder completar la informació disponible. En segon lloc, volen trobar la fosa comuna de Santiago on, segons una hipòtesi, van ser enterrats molts d'aquests morts. El més probable, afirma, és que es trobin en un pou que fou excavat a la sorra de la platja de Nima Nima per ordre del capità del vaixell de guerra nord-americà Iowa.

Aquests dies l'equip que dirigeix Navarro ha tornat a Cuba per continuar les feines de recerca a la platja, proveïts d'aparells electrònics per intentar localitzar restes òssies.

Després de la batalla, molts dels supervivents van ser fets presoners pels nord-americans, que els tingueren empresonats durant quatre mesos, i després, en acabar la guerra, marxaren als seus llocs d'origen a l'estat espanyol. Només en alguns casos concrets els alliberats es quedaren a Cuba.

L'arqueòleg Javier Navarro opina que "no és lògic deixar allà els cadàvers d'aquests compatriotes" i recorda que el 1916 van ser tornats a Espanya i enterrats a Cadis 38 dels 41 que moriren durant el captiveri als Estats Units. "Els que van morir en combat també haurien de merèixer el mateix tractament", afirma.

Segons els investigadors, es tracta de fer justícia amb unes persones que viatjaren molt lluny per enfrontar-se amb un enemic i que en molts de casos ja no tornaren mai més.

Joan Lluís Ferrer

A dalt, dos membres de l'equip de Javier Navarro. A baix, el creuer de l'armada espanyola Almirante Oquendo, que va participar a la batalla de Santiago.